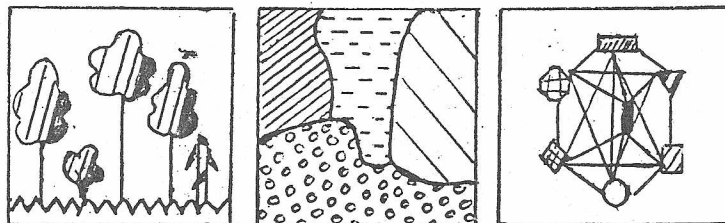

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ЕКОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ НАУК
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
УКРАЇНСЬКЕ БОТАНІЧНЕ ТОВАРИСТВО
КРИВОРІЗЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР

ПРОБЛЕМИ ФУНДАМЕНДАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЇ: СТРУКТУРА УГРУПОВАНЬ

(Матеріали 1 Всеукраїнської конференції:
9 - 10 грудня 1996 року, м.Кривий Ріг)

111 частина: АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ
УГРУПОВАНЬ І ДОВКІЛЛЯ

м.Кривий Ріг

1996

ЗАГАЛЬНА /І/ ТА ЕКОЛОГІЧНА /П/ ОСВІТА: АСПЕКТИ ТЕОРІЇ

В.І.Шанда, В.М.Темченко,
І.Г.Любар, Л.О.Шанда

І. На сучасному етапі державотворення на Україні особливо актуалізується філософське та теоретичне осмислення об'єктивних і суб'єктивних факторів функціонування та розвитку освіти. Демократизація та деідеологізація суспільного життя обумовлюють невідкладність формування концепцій та стратегій системи та змісту національної освіти.

Теорія освіти /сукупність принципів, ідей, узагальнень/ та її філософія /сутність, загальні закони розвитку, методологія/ мають значні паралелі та взаємопроникнення. Розширення полів бачення в філософії та теорії освіти опором зрушень в організації та оновленні змісту всіх рівнів освіти, закріпленні нових тенденцій розвитку освіти з новими якісними ефектами гуманізації в національній психології та суспільній свідомості.

Освіта, як система поширення знань, реалізується на основі різнорівневих, загальних та спеціалізованих систем: 1/навчання та виховання; 2/інформатизації суспільства; 3/сприймання різних феноменів суспільного життя.

Освіта, як впорядкована чи неупорядкована, загальна чи спеціалізована різнорівнева, за інформацією та емоційно-мотиваційної обумовленістю, сукупність знань та настанов характеризує особистісні здобутки та напрями їх професійної та суспільної активності.

Необоротний розвиток таких тенденцій організації освіти на Україні, як ліквідація верстової, уніфікованої системи, демократизація управління, урізноманітнення форм освітніх закладів, поліцентризми, інтеграції освіти та науки, зближення освітніх систем, входження в світовий простір створюють сприятливі умови для епітарного, рейтингового, поліваріантного навчання, його індивідуалізації на всіх рівнях освіти, оновлення змісту освіти, відмови від стереотипів, фундаментації навчання, зосередження зусиль на гуманістичних, світоглядних культурологічних, методологічних орієнтаціях і настановах в цілях самопізнання, саморозвитку, самореалізації особистостей. Визначальні ідеї інноваційної освіти – висока духовність, творчість та методологія діяльності людини – мають розглядатися в двоїстому /об'єкт – суб'єктному/

відношеннях.

В теорії існування освіти відзначаємо її: 1/системність; 2/структурованість; 3/багатоелементність; 3/багатофакторну обумовленість; 4/неоднозначність факторів /головні, другорядні, супутні; малозначні, об'єктивні, суб'єктивні/; 5/поліваріантність; 6/поліцентризм; 7/альтернативність; 8/специфічність; 9/миттєвданість; 10/адаптивність, які в різній мірі характеризують освіту як систему поширення та сукупність знань. В теорії розвитку освіти характерними є: 1/системність; 2/нерівномірність; 3/паралелізм; 4/необоротність. В онтології освіти виділимо: I. Загальні проблеми: 1/складність, індивідуальну несумірність всіх якостей і властивостей людини, як біосоціальної істоти; 2/різноманітність проявів людських інтелектуальності та емоціональної діяльності; 3/глибоку специфічну, біологічну індивідуальність людини. II. Окремі, психолого-педагогічні проблеми: 1/індивідуального сприймання навчальних та виховних впливів на різних фонах; 2/суперечностей психічної діяльності людини. Гносеологічними проблемами цього кола розробок ми вважаємо: 1/обмеження знань про людину, про її потенціальні можливості; 2/незавершеність освітніх, навчальних та виховних систем; 3/недосконалість підходів, способів, засобів навчання і виховання; 4/недосягнення на даному етапі розвитку наук про людину, надійних методів виявлення її видатних індивідуальних здібностей, професійної придатності.

Ідеї формування еліти для всіх сфер національного життя мають: 1/все глибше проникати в масову свідомість українського народу; 2/закріпитися в стратегіях діяльності всіх владних структур; 3/бути глибоко опрацьованими в теорії педагогіки та психодіагностики; 4/увійти в теорію та практику всіх рівнів освіти.

II. Тенденції демократизації, гуманізації, гуманітаризації освіти взаємопроникають в усіх сферах освіти і безпосередньо визначають екологізацію масової свідомості та розширення полів екологічної освіти /ЕО/, яка є особливо актуальною складовою загальної освіти.

ЕО все більше актуалізується в якості атрибуту всіх рівнів освіти. Це обумовлене невідкладністю екологічно свідомої та доцільної діяльності людини в природі, тому що багатоспрямоване пряме чи непряме руйнування та забруднення всіх середовищ життя, зведення рослинного покриву та ґрунтів, зростає збіднення тваринного світу негативно діють на людину та загрожують

самому її існуванню. Такі вихідні загальні передумови ЕО вимагають поглиблення її теорії в межах обґрунтування багатьох сучасних проблем освіти на Україні. Гострота проблематики ЕО пов'язана з тими лихами, техногенними та радіогенними надзвичайними екологічними ситуаціями, які часто перекриваючись, охопили значну територію України.

Особливим фоном та кризними настановами розвитку ЕО на Україні є такі тенденції національного життя як: 1/закріплення в національній психології: а/ідей національного відродження та самобутності українського народу; б/сприймання та розуміння природи України як неминущої національної цінності, яка потребує збереження, захисту та поповнення; в/глибоко усвідомлення українцями себе як великої нації; 2/руйнування та опростування стереотипів: а/неможливості існування самостійної української держави; б/невичерпності її природних ресурсів; в/звичних, нав'язаних чи перекручених пояснень історії України; г/хибних чи зловмисних тлумачень української ментальності; д/вторинності чи сільськості української мови та культури; 3/поширення реальних уявлень про можливість людини взагалі та держави /зокрема/ на сучасному етапі їх розвитку щодо оптимізації, виправлення чи компенсації порушень оточуючого середовища; 4/розуміння: а/екологічної, а часто економічної недоцільності та шкідливості багатьох здійснених в минулому геотехнічних, гідротехнічних, промислових проєктів, що докорінно змінили природні ландшафти; б/всіх наслідків сумнівної філософії перетворення та нечекання милостей від природи.

На основі осмислення розвитку ЕО ми вважаємо можливим виділити її різні напрями, рівні, організаційні форми, системи та концепції. Визначальними концепціями ЕО є такі: 1/ортодоксальна, справжня строго екологічна, яка окреслює певний об'єм екологічних знань для кожного рівня освіти – принципи, закони, методи, напрями розвитку екології, теоретичні та прикладні її аспекти; 2/природоскопична, в межах якої: а/акцентуються екологічні основи охорони оточуючого середовища, рослинного та тваринного світу, біосфери в цілому; б/дається достатньо широка інформація про наслідки діяльності людини та висвітлюються напрями, шляхи, способи оптимізації середовища; 3/психологічна, котра: а/окреслює психологічні, емоційні, етико-моральні аспекти взаємодії людини та природи; б/спрямована на спростування феноменів жорстокої, бездумної поведінки людини в природі та в суспільстві; в/захоплює загальні проблеми гуманізму, з пропагандою ідей добра, гуманістичних типу

та настанов мислення, світосприймання та діяльності в світі; г/безпосередньо націлена формування творчих та гуманістичних настанов діяльності в природі; 4/інтегративна або системна концепція ЕО є ідеальною парадигмою для сучасної ЕО на Україні, поєднуючи в собі всі напрями та підходи ортодоксальної, природоохоронної та психологічної концепцій.

Всі ці концепції ЕО практично можуть бути реалізовані та частково втілюються в загальній освіті на основі інформаційної та евристичної систем, але остання що вимагає глибокого осмислення, витрат часу, значних зусиль для методологічного обґрунтування та розробки спеціальних методик.

ЕО на Україні має розбудовуватися для формування настанов екологічно, соціально свідомої поведінки та національної гідності усіх її громадян.